Ion COJA

Servici sau serviciu?

Pe urmele doamnei Ileana Vulpescu

I.C. – lingvist, publicist, scriitor şi om politic. Conf. univ. la Facultatea de Litere, Universitatea Bucureşti. Lucrări publicate: *Îndreptarea îndreptarului otrografic, ortoepic şi de punctuaţie*, Iaşi, 2003, *Unul în limba română*, Bucureşti, 2009 ş.a. Semnează o serie de romane şi piese de teatru.

Am primit – a nu ştiu câta oară – un text al doamnei Ileana Vulpescu, scris în urmă cu vreo doi ani, al cărui subiect ar putea fi rezumat prin sintagma „bunul simţ în folosirea cuvintelor". Faptul că este mereu în circulaţie dovedeşte nu numai calitatea textului, ci şi calitatea internauţilor, sensibili la semnalul dat de doamna Ileana Vulpescu. Un text pe cât de util, pe atât de fermecător, în cunoscutul stil al doamnei Vulpescu, autoarea celebrelor „conversaţii"...

La a nu ştiu câta întâlnire cu acest text, cedez totuşi tentaţiei de a face un comentariu pe marginea uneia dintre exactele observaţii ale distinsei colege. Citez, aşadar, punctul de plecare a ceea ce urmează:

„Astfel, poate n-o să mai auzim, chiar şi printre persoanele care au absolvit Filologia, expresii de genul «cărţile care le-am cumpărat», «m-am dus la servici». Eu le tot spun, când am ocazia, că-s nişte cuvinte în limba română ca viciu, oficiu, ospiciu, serviciu etc., care au această formă. Nu zici «m-am dus la ofici», nici «am fost la ospici», nici «mi-am luat un servici de masă»".

Comentariul meu:

Este ceva cu acest cuvânt, folosit tot mai des când sub forma corectă serviciu, când sub forma incriminată: servici. Cum este corect?

BDD-A20750 © 2013 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.108 (2026-11-17 21:49:32 UTC)

Putem spune că limba română ezită între cele două forme, ceea ce nu se întâmplă la celelalte cuvinte, din aceeași „paradigmă": oficiu, viciu, ospiciu. Am impresia că ne aflăm în fața unui fenomen destul de frecvent în limba română, încă necercetat în toată complexitatea și anvergura sa. Sunt multe neologisme din limba română, de origine romanică, venite probabil sub influența directă a culturii franceze, dar nu și direct din limba franceză. Cei care le-au introdus în limba română cunoșteau și pronunția din italiană a cuvintelor respective sau chiar cea originară, din latină. Cuvintele de mai sus, bunăoară, la care se mai pot adăuga auspiciu, indiciu, supliciu etc. reproduc această pronunție, latinizantă.

Unele neologisme românești pornesc de la cuvinte latinești așa-numite imparisilabice, care în cursul flexiunii se supuneau unei ușoare modificări a rădăcinii: *(ope)ratio – rationis, natio – nationis* etc. Când au încercat folosirea neologismului de care aveau nevoie, românii au apelat fie la o formă, fie la alta. Unii au spus operație, alții au spus operațiune. Unii nație, alții națiune!

În mod normal, trebuia ca limba să se fixeze pe una dintre forme, iar pe cealaltă s-o abandoneze! Ceea ce, se pare, nu prea stă în firea românului, care, imparțial „ca tot românul", nu s-a îndurat să se lepede de un cuvânt care apucase să fie rostit în graiul nostru! Și, în final, a salvat ambele forme, dar nu ca sinonime perfecte, cum fuseseră la început, la primii autori care le-au folosit, ci a introdus o nuanță semantică diferențiatorie – dacă mi se îngăduie acest cuvânt pe care acum îl folosesc prima oară: nuanță semantică *diferențiatorie*. (Opt silabe!... Nu prea este pe gustul limbii române!)

Astfel că în limba noastră o mulțime de neologisme – majoritatea cu circulație internațională – au ajuns să se adapteze spiritului limbii române prin această scindare de sens, între *stație* și *stațiune*, *rație* și *rațiune*, *porție* și *porțiune* etc. Așadar, limba română dintr-un cuvânt împrumutat a făcut două! Și a introdus o subtilă demarcație semantică la fiecare pereche de cuvinte...

Am invocat spiritul limbii române, un concept de tot neștiințific, adică greu de prins în reguli și formule, dar din această pricină nu înseamnă că nu este real, adevărat, acest spirit unic, numit de unii autori mai

BDD-A20750 © 2013 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.108 (2026-11-17 21:49:32 UTC)

savanți geniu, pe care îl are fiecare limbă, fiecare grai. Nu e cazul să ne sfiim nici de al nostru grai și geniu...

Soarta neologismelor în limba română este un subiect palpitant, care pune limba română într-o postură aparte. Româna a prelucrat cuvintele împrumutate într-o manieră cu totul „personală", adaptându-le la reguli și procedee străvechi.

Vreau să zic că românul s-a manifestat în același fel, cu aceeași „imparțialitate", și cu alte ocazii, bunăoară chiar de la bun început, atunci când dacii noștri au învățat latinește și s-au trezit că substantivul *caput* avea forma de plural *capites*, de unde în română flexiunea *cap – capete*. Dar nu toți dacii au luat nota zece la latină, așa că unii, mai îndărătnici, după modelul lup – lupi, au zis cap – capi! Și așa limba română s-a trezit cu două forme de plural, capete și capi! Ce era să facă?

Norocul dintotdeauna al limbii române a fost că este vorbită de oameni deștepți, care știu că vorba românească are „două înțelesuri", adică este polisemantică. Cuvântul cap are în limba română, ca și-n alte limbi, o sumedenie de înțelesuri. Pentru o parte dintre aceste înțelesuri s-a mers, în continuare, cu pluralul vechi, etimologic, *capete* – balaur cu șapte capete, iar pentru alte sensuri s-a recurs la pluralul nou, analogic, *capi*: toți capii mafiei. Cu timpul a mai apărut încă un plural: *capuri*! Ca plural al termenului geografic cap. La fel a pățit-o și cot, cu trei forme de plural, diferențiate semantic: cot, coturi, coate, coți. Sau corn – corni, coarne, cornuri. Fiecare formă de plural cu sensul ei!

Șmecheria asta este o găselniță a limbii române, este una dintre multele dovezi că oamenii care au modelat-o au fost deosebit de inventivi, foc de isteți.

Uneori însă cele două forme de plural sunt perfect identice semantic: *chibrite* și *chibrituri*. Dar în spiritul limbii române, adică la nivelul idealității sale, spre care tinde, cele două forme de plural se deosebesc ca înțeles. Cum e cazul diferenței dintre *vise* și *visuri*. Noaptea ai vise, iar când ești tânăr ai visuri... Vezi și *nivele – niveluri, rapoarte – rapoarturi*! Partea senzațională – îmi asum termenul – este că, la un loc, formele cu plural în -e au un sens mai concret decât cele cu pluralul în *-uri*. Iar un sens și mai concret au formele de plural în *-i*: *elemenți – elemente,*

BDD-A20750 © 2013 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.108 (2026-11-17 21:49:32 UTC)

creieri – creiere. În mare, masculinele sunt mai concrete decât femininele, iar neutrele sunt şi mai abstracte!

O asemenea distincţie, abstract – concret, operează foarte rar în gramatică, în morfologia unei limbi! Limba română îi „obligă” de multe ori pe vorbitorii ei să facă această distincţie. Şi nu toţi vorbitorii limbii române sunt în stare s-o facă, să se ridice la nivelul pretenţiilor limbii române! Pentru mulţi dintre noi limba română este prea grea!...

Şi cum să nu fie grea o limbă care, la un moment dat, te obligă să alegi nu între două forme, ci între douăsprezece!... Da, este corect spus, douăsprezece, o duzină!

Doamna Vulpescu semnalează formula neglijentă, greşită *cartea care am citit-o*... În ce constă greşeala? În lenea sau neputinţa de a gândi, de a face efortul intelectual pretins de sintaxa limbii române. E vorba de efortul de a ţine seama de rolul sintactic al cuvântului cartea în propoziţia care urmează după pronumele care. După mintea comodă a unora, ar fi vorba mereu de funcţia de subiect, drept care vor zice cartea *care am citit-o, omul care i-ai dat tu bună ziua* etc. Corect: *cartea pe care am citit-o, omul căruia i-ai dat tu bună ziua*...

Deci acest pronume *care*, de legătură între două propoziţii, poate avea formele la nominativ: *cartea care este pe masă*, la acuzativ, cu prepoziţie: *cartea pe care am citit-o*, la dativ: *cel căruia i-am dat o carte*. Lucrurile se complică al naibii de spectaculos atunci când acest care stă la genitiv, situaţie în care va fi însoţit de articolul posesiv sau genitival. Din această însoţire rezultă cele douăsprezece forme sau combinaţii posibile, între care bietul român trebuie s-o aleagă pe cea potrivită: *cartea al cărei cititor... cartea ai cărei cititori..., cartea a cărei copertă..., cartea ale cărei coperţi..., cititorul al cărui birou..., cititorul ai cărui ochelari..., cititorul a cărui carte..., cititorul ale cărui cărţi..., cărţile a căror copertă (cititorii a căror carte)..., cărţile ale căror coperţi (cititorii ale căror cărţi)..., cărţile al căror cititor (cititorii al căror birou)..., cărţile ai căror cititori (cititorii ai căror părinţi)*... Ameţitoare paradigmă: *al cărei, ai cărei, a cărei, ale cărei, al cărui, a cărui, ai cărui, ale cărui, a căror, al căror, ai căror, ale căror*...

Când am predat limba română la studenţi străini, mereu m-am mirat de cei care reuşeau să deprindă această regulă! Ce minte ageră vor fi avut însă cei care au instituit aceste forme, cu care ne chinuim noi, în

BDD-A20750 © 2013 Revista „Limba Română”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.108 (2026-11-17 21:49:32 UTC)

zilele noastre... Mi se pare evident că le-a mers mintea mult mai repede și mai bine decât nouă, cei de azi!...

Regula de mai sus a funcționat și în limba latină, dar a căpătat în limba română o complicație spectaculoasă prin invenția, exclusiv românească, a articolului posesiv al, a, ai, ale... În celelalte limbi romanice această regulă nu a rezistat, era prea grea, prea complicată! Pentru dacii noștri acest exercițiu de inteligență nu a fost de nesurmontat... În limba pe care au modelat-o pornind de la latină, nu le-a fost greu să aducă fenomenul respectiv la o regulă despre care spuneam că a fost abandonată de celelalte limbi romanice, în beneficiul simplicității. Pentru urmașii de azi ai dacilor se pune problema, nouă ni se pare, din cale afară de greu! Așa cum dovedesc românii mai ales când vorbesc în parlament...

Revenim la perechea *serviciu – servici*... Ținem seamă și de perechea *indiciu – indice* (cu schimbare de accent însă!) Se pare că asistăm la apariția unei noi serii de dublete – încă nu li s-a dat un nume specific – din categoria *porție – porțiune, nivele – niveluri*. Intră și verbele în acest joc. Vezi deosebirea dintre *înflori – înflora, curăți – curăța, adeverit – adevărat, mă îndoi – mă îndoiesc* etc.

Așadar, există vreo deosebire de sens între *serviciu* și *servici*?

Părerea mea este că noi, vorbitorii limbii române, suntem pe cale să stabilim o asemenea deosebire. În seria respectivă, cuvântul *serviciu* este folosit cu frecvența cea mai mare, este cel mai polisemantic, la el se resimte cel dintâi posibilitatea și utilitatea unei mici diferențieri. Deja se face prin anglismele *office* sau *job*. Se zice de obicei femeie de servici, dar la școală cineva, elev sau profesor, este de serviciu. La volei, unii jucători au un servici puternic, dar nu aș zice că am un servici bun, ci un serviciu bun!... Dar parcă aș zice mă duc zilnic la servici și sunt foarte mulțumit că am și eu un serviciu... Este vreo deosebire? Parcă...

În concluzie: om trăi și om vedea...

Până atunci, să consemnăm că aceste probleme țin nu numai de corectitudine, nu numai de specificul limbii române, dar și de excelența limbii române, sunt puțin discutate în manualele școlare, nu sunt nici măcar la facultate predate sistematic! Cel puțin la facultatea pe care am terminat-o eu!...

BDD-A20750 © 2013 Revista „Limba Română”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.108 (2026-11-17 21:49:32 UTC)